

De muzikale geschiedenis van de Bayreuther Festspiele afl. 14

door Johan Maarsingh

Lubin en de Sabata

Tijdens de Bayreuther Festspiele van 1938 debuteerde de Franse sopraan Germaine Lubin (1890-1979) als Kundry. Een jaar later zong ze in het Festspielhaus de Wagner-rol waarmee ze bijna tien jaar eerder in Parijs haar naam vestigde: Isolde. Toen, in 1930, zong Lubin in de Franse taal. In het Duits zong ze deze rol onder Furtwängler, tijdens de honderdste voorstelling van de *Tristan* in Parijs, op 21 juni 1938. In 1941 zong ze die rol onder leiding van Herbert von Karajan. Ze bleef zingen tijdens de Duitse bezetting van Frankrijk. Het heeft haar zangcarrière geen goed gedaan: na de oorlog werd ze in haar vaderland verguisd. Germaine Lubin heeft een behoorlijk aantal platen opgenomen, tezamen vullen ze twee cd's. De platen waren hoofdzakelijk voor de Franstalige markt bestemd, wat misschien een reden is geweest dat Lubin ook het Duitse repertoire in de Franse taal heeft gezongen. Van *Isolde's Liebestod* heeft Lubin zelfs twee opnamen gemaakt. In 1929 maakte ze een opname in de Franse taal. https://youtu.be/DcbPwV3_XBg

Germaine Lubin als Isolde

In 1937 maakte Lubin een nieuwe opname, dit keer in de Duitse taal. Bij de link naar YouTube staat het orkest van de Bayreuther Festspiele onder leiding van Victor de Sabata genoemd. Dan had de opname gemaakt moeten zijn in 1939, maar er zijn toen geen commerciële plaatopnamen gemaakt in Bayreuth. Deze opname laat een instrumentale inleiding horen, zoals die voor een plaatopname was bedoeld. Het is geen 'bleeding trunk' uit een voorstelling. <https://youtu.be/3WYLyhZzNNM>

Victor de Sabata (1892-1967) heeft in 1939 wel een plaatopname voor Deutsche Grammophon gemaakt van het Voorspel en *Isolde's Liebestod*. Die opname werd gemaakt in april, met de Berliner Philharmoniker. Het Voorspel is hier te beluisteren. <https://youtu.be/LXgl5nUVAoY>

De *Liebestod* <https://youtu.be/Vg17NcWmZYs>

Er bestaan opnamen uit een voorstelling in de Scala van Milaan uit 1930. Met deze voorstelling vestigde de dirigent zijn reputatie als Wagner-dirigent. Er is eveneens een gecoupeerde live opname uit 1951 met onder anderen Max Lorenz, die ook in Bayreuth de *Tristan* zong.

Van een voorstelling van *Parsifal*, in Bayreuth anno 1938, gedirigeerd door Franz von Hoesslin zou een fragment bewaard zijn gebleven. Vreemd: er is voor 1951 geen *Parsifal* vanuit Bayreuth via de radio uitgezonden. Franz von Hoesslin gold bovendien als politiek onbetrouwbaar voor het nazi-regime. Het fragment is uit de eerste akte, na de Verwandlungsmusik. Als Gurnemanz horen we de bas en partijbons Josef von Manowarda. Dirigent en zanger kwamen we al tegen in eerdere afleveringen van deze serie artikelen. https://youtu.be/da06j3ke_Bw

Der fliegende Holländer en Götterdämmerung

In 1939 werd een nieuwe productie van *Der fliegende Holländer* gegeven. Eigenlijk een onderneming waar een vloek op rust: in 1914 was er ook een nieuwe inscenering en toen moesten de Festspiele voortijdig worden afgebroken, want op 1 augustus brak de oorlog uit. In 1939 liep het allemaal iets anders. De eerste dag van september brak opnieuw de oorlog uit maar dat was pas na de Festspiele. Hitler wilde aan Lubin in Bayreuth een geschenk overhandigen, iets dat ze weigerde aan te nemen. In plaats daarvan sprak de zangeres de wens uit dat hij aan de wereld vrede wilde geven. Helaas: dat was ijdele hoop. Hitler was zo een liefhebber van Wagner en Bayreuth dat de Festspiele tijdens de jaren van oorlog en vernietiging moesten worden voortgezet. Het publiek zou echter bestaan uit militairen en arbeiders in de wapenindustrie, allen waren Freunde van de Führer. Dit soort bezoekers bevolkte het Festspielhaus en omgeving met ingang van 1940. De Kriegsfestspiele waren daarmee een feit en zouden tot en met 1944 worden gegeven. Hitler zelf vertoonde zich niet meer in het Festspielhaus of Wahnfried. Bij zijn vijftigste verjaardag in 1939 ontving hij de handgeschreven partituren van een aantal Wagner-opera's. Tot nog toe zijn ze onvindbaar, ondanks alle inspanningen van bijvoorbeeld Wieland Wagner. Het contact tussen Hitler en Winifred was weg.

Wieland probeerde steeds meer een leidende positie binnen de leiding van de Festspiele te krijgen. Hij kwam in verzet tegen het tweetal Heinz Tietjen en decor en kostuumontwerper Emil Preetorius (1883-

1973). Laatstgenoemde kwam in 1942 in gevangenschap van de Gestapo, maar werd door Hitlers toedoen later vrijgelaten, maar zijn werkzaamheden in Bayreuth mocht hij niet hervatten Het was Wieland, die de decors mocht ontwerpen voor de nieuwe productie van *Die Meistersinger von Nürnberg*, die in 1943 en 1944 werd gegeven in het Festspielhaus. Kort voor de Festspiele van 1942, op 26 mei, sterft Eva Chamberlain op 75-jarige leeftijd. Ze krijgt een pompeuze staatsbegrafenis. De plechtigheid vond plaats in het 'Haus der deutschen Erziehung'. Tegen het einde van de oorlog is het gebombardeerd. Op die plek bevindt zich nu het Rathaus van Bayreuth, aan de Luitpoldplatz.

Van Der vliegende Holländer is een opname gemaakt op 18 juli 1942 met in de cast Joel Berglund (Der Holländer), Erich Zimmermann (Der Steuermann), Lilo Asmus (Mary), Franz Völker (Erik), Maria Müller (Senta) en Ludwig Hofmann (Daland). Koor en orkest Bayreuther Festspiele. Dirigent: Richard Kraus. Deze opname is op cd uitgebracht. Preiser Records 90232 De grote onbekende is Lilo Asmus, zij debuteerde als Mary in 1942 in Bayreuth, het laatste jaar waarin deze productie werd gegeven. In de drie voorgaande jaren zong de Nederlandse Ria Focke (1910-??). Van haar bestaan waarschijnlijk geen opnamen. In 1940 vestigde ze zich in Berlijn. Dirigent Richard Kraus(1902-1978) was een zoon van tenor Ernst Kraus (1863-1941). Hij heeft op de Groene Heuvel alleen in 1942 twaalf *Holländers* geleid. De voorstelling waarvan ons een opname is overgeleverd, is de moeite meer dan waard vanwege Maria Müller en Franz Völker. De overige zangers presteren goed. Kraus durft soms lange generale pauzes te nemen, die de spanning erin houden. De scène in de derde akte, met het koor is helaas minder spannend. Voor meer informatie over de cd-uitgave:

<http://wagnerportal.de/cd/opern/der-fliegende-hollaender-1843/der-fliegende-hollaender-bayreuth/bayreuth-1942-richard-kraus/>. Deze opname is te beluisteren via: <https://youtu.be/RsUbV38oC6o>

Marta Fuchs, Heinz Tietjen, Ivar Andréson
Bayreuth 1936

Op 21 juni 1942 werd een uitvoering gegeven van *Götterdämmerung*. Karl Elmendorff dirigeerde de volgende cast: Set Svanholm (Siegfried), Marta Fuchs (Brünnhilde), Egmont Koch (Gunther), Else Fischer (Gutrune), Friedrich Dalberg (Hagen), Robert Burg (Alberich), Camilla Kailab (Waltraute), Camilla Kailab (Erste Norn), Hildegard Jachnow (Zweite Norn), Charlotte Siewert (Dritte Norn), Hilde Scheppan (Woglinde), Irmgard Langhammer (Wellgunde), Margery Booth (Floßhilde).

<https://youtu.be/bHAjsnbT1tg>

De opname is verschenen op het Amerikaanse label Music & Arts. In deze opname horen we het Bayreuth-debuut van tenor Set Svanholm. Deze zanger komen we in latere opnamen tegen met onder anderen Kirsten Flagstad. Bovendien hebben we hier een complete opname waar sopraan Marta Fuchs(1898-1974) als Brünnhilde is te beluisteren. destijds een beroemde zangeres in het Wagner-vak.

Bayreuth 1943-1944 Die Meistersinger von Nürnberg

Het programma voor de Festspiele van 1943 werd ingekort ten opzichte van het jaar daarvoor. *Ring* en *Holländer* verdwenen van het programma. Nu werden er twaalf opvoeringen gegeven van *Die Meistersinger von Nürnberg*. Er zijn twee opnamen bewaard gebleven. Merkwaardig is dat deze op twee opeenvolgende dagen zijn gemaakt. Zo zou Furtwängler een uitvoering op 15 juli 1943 hebben gegeven. Mogelijk de eerste uit de reeks. Die opname is echter niet compleet bewaard gebleven. Uit de eerste akte ontbreekt de scène nadat het koraal heeft geklonken. Ergens halverwege de scène tussen David en Stolzing worden we de handeling ingetrokken. Helaas voor de fans van Maria Müller ontbreekt uitgerekend het kwintet uit de derde akte. Is er tijdens het opnameproces iets fout gegaan? De andere, nu compleet opgenomen, voorstelling werd op 16 juli van datzelfde jaar gegeven. In plaats van Furtwängler dirigeerde Hermann Abendroth. De rollen van onder anderen Sachs, Stolzing, Eva, Beckmesser en Pogner waren met andere zangers bezet. De zangers in de uitvoering onder Abendroth presteren beter. Het orkestspel is meer bevlogen onder Furtwängler.

Jaro Prohaska als Hans Sachs

Artistiek hebben deze opnamen zeker een grote betekenis. Van Max Lorenz en Ludwig Suthaus hebben we geen andere opname in de rol van Stolzing. In de uitvoering onder Furtwängler maakte Josef Greindl zijn Bayreuther debuut, in de twee decennia daarna zou hij tot de vaste bezetting van de Festspiele behoren. Op 15 juli zongen in de hoofdrollen Jaro Prohaska (Sachs), Josef Greindl (Pogner), Eugen Fuchs (Beckmesser), Fritz Krenn (Kothner), Max Lorenz (Stolzing), Maria Müller (Eva), Camilla Kallab (Magdalene) en Erich Zimmermann (David). Van de eveneens twaalf voorstellingen in 1944 zijn tot op heden geen opnamen teruggevonden. Er waren kleine wijzigingen in de bezetting. Zo zong Annelies Küpper de rol van Eva.

Uit de 'Concert Listing 1906-1954' ed. René Trémine [1997] van alles wat Furtwängler heeft gedirigeerd, blijkt dat hij de muzikale leiding had van de voorstellingen op 15, 18, 21 en 24 juli 1943 en 18 en 22 juli 1944. Op 15 juli 1943 klonk het zo:

<https://youtu.be/MAokG9BrvPo>

De hoofdrollen op 16 juli 1943, onder Abendroth waren als volgt bezet: Paul Schöffler (Sachs), Friedrich Dalberg (Pogner), Erich Kunz (Beckmesser), Fritz Krenn (Kothner), Ludwig Suthaus (Stolzing), Erich

Witte (David), Hilde Scheppan (Eva) en Camilla Kailab (Magdalene).

De door Abendroth geleide uitvoering is hier te beluisteren. https://youtu.be/yzKIB_wjhkE

Voor de beide opnamen geldt dat deze op diverse labels zijn uitgebracht.

Hitlers platenverzameling: toonbeeld van onzuiver Germanen dom.

Uit de privé verzameling grammofoonplaten van Hitler blijkt dat zijn collectie een aantal opnamen bevatte, die in het licht van zijn beleid tegen joden, de invloed van Rusland en politiek bedenkelijke kunstenaars, verboden zouden zijn. Hij hield van Russische componisten, zoals Tsjaikovski; de ouverture tot *Der fliegende Holländer* uit Bayreuth, maar gedirigeerd door Heinz Tietjen, die verdacht werd van sympathieën voor de sociaaldemocraten, en andere politieke vijanden van Hitlers politiek. Hij bezat ook platen van de violist Bronislav Huberman en pianist Artur Schnabel. Beide musici waren joden en mochten in Duitsland niet eens leven, laat staan optreden en platen maken. De moeder van Schnabel bleef wel in Duitsland wonen en werd door de Hitlers aanhangers vermoord in een concentratiekamp. Hitler blijft aanleiding geven tot verbazing. Zie voor meer informatie :<https://www.abruckner.com/brucknerarchive/myrarestrecording/brucknerrecordings/> Wel even klikken op de link om het in het Engels vertaalde artikel te kunnen lezen. Het is afkomstig uit 'Der Spiegel' van 6 augustus 2007.

Paul Schöffler als Hans Sachs

Om de youtube fragmenten te beluisteren kan dit artikel het beste als pdf via de website worden geopend. Ga naar www.wagnergenootschap.nl/artikelen